

A MAI ERDÉLYI MAGYAR TÁRSADALOM

Weis ISTVÁN „A mai magyar társadalom“ című könyvének előszavában munkája egyik céljául azt tünteti fel, hogy alkalmat akar adni a mai Magyarország és a trianoni határokon túl élő magyar társadalom összehasonlítására és az összehasonlítás alapján akarja erősíteni a két elem lelki egybeolvadását.

A csehszlovákiai magyarságra nézve a Weis István által kitűzött munkát már elvégezte Hantos László, amikor azt összefüggő helyzetképben mutatta be az erdélyi magyarságnak. Tudomásom szerint még senki sem akadt, aki az erdélyi magyar társadalom képét a magyarországi közvélemény részére egységesen megrajzolta s ez által az összehasonlítást lehetővé tette volna. E sorok írója ezt a hiányt igyekszik pótolni, amennyire ez lehetséges egy rövid tanulmány keretein belül.

Lélekszám és szaporodás. A Magyarországtól Romániához csatolt részek magyarságának lélekszáma az 1910-es magyar népszámlálás szerint 1,660.488 (31.2%) volt. Sulyok István és Fritz László „Erdélyi Magyar Évkönyv“-e szerint 1927-ben 1,724.309 magyar élt Erdélyben, amely szám az összes lakosságnak 30-2%-át tette ki. Ugyancsak az Ő adataik szerint az erdélyi magyarság 1927-ben 32,3% római katolikus, 4,9%-a görög katolikus, 41,9%-a református, 2,6%-a lutheránus, 4,2%-a unitárius, 0,9%-a görögkeleti ortodox, 8,2%-ban izraelita. Ezzel szemben az 1930. évi hivatalos román statisztika az erdélyi magyarság lélekszámát 1,353.675-re teszi, amely Erdély lakosságának már csak 24,4%-át jelentené. Nem számítja azonban a magyarság lélekszámába a zsidókat, akiket külön népek tüntet fel 178.421 lélekszámmal és 3,2%-os arányszámmal. Ha a magyarság valódi lélek- és százalékszámát keressük, a zsidóságot nem lehet egész egyszerűen a magyarságéhoz hozzáadni, mert az előbbieken benne van az elég tekintélyes számú, részben magyarul is alig tudó, magyarnak soha sem számító máramaros- és szatmármegyei ortodox zsidóság, valamint a városok magyarul beszélő zsidóságának az része is, amely már öntudatosan vallja magát zsidó nemzetiségűnek.

A fentebbi számokból, főleg az 1934. és 1935. években megjelent politikai szándékú román cikkekben és könyvekben az erdélyi magyarságnak természetes pusztulására és a románsággal szemben való állandó térvészésére következtettek. Újabbban az erdélyi magyar közvélemény is hajlamos erre a felfogásra. A román népmozgalmi statisztika adatai

szerint ugyan Erdély lakói közül a románok jóval népi arányszámukon felül szaporodnak, míg a magyarok aránylagos szaporodása gyengébb, mint a népességben megállapított arányszámuk. Ezek az adatok azonban összesen csak az utóbbi néhány évre vonatkoznak, mert a hivatalos demográfiai közlések csak az 1933. év második felétől kezdve tartalmazzak nemzetiségi részletezést. Ezzel szemben a hivatalos statisztika alapján kimutatható, hogy amíg az Erdélyben képviselt felekezetek közül a túlnyomóan román görög katolikus egyház híveinek szaporodási arányszáma a legmagasabb, addig a majdnem tisztán román görögkeleti egyház hívei a leggyengébben szaporodnak. A magyar egyházak: az unitárius, a református, az evangélikus és a róm. kath. egyházak hívei a kettő között foglalnak helyet szaporodás tekintetében.

Ha az egyes megyék szaporodását vesszük, a székely megyéké (Udvarhely, Csík, Háromszék) jobb a jellegzetes román vidékek szaporodásánál (Alsó-Fehér, Hunyad) s nem rosszabb Erdély bármely más részének népszaporodásánál sem. Egyedül a városokban csökken a magyarság arányszáma, mint ahogyan általában az erdélyi városok szaporodási arányszáma igen rossz. Manuila Sabin, a román népszámlálási és népmozgalmi intézet igazgatója azt mutatja ki, hogy míg 1910-ben az erdélyi városok összes lakosságának 62.0%-a (?), addig 1930-ban már csak 38.4%-a volt magyar nemzetiségű. Igaz ugyan, hogy Erdélyből a magyarok tízezrei, főleg iparosok, munkások, cselédek vándoroltak ki a román királyság egyéb tartományaiba s onnan főleg hivatalnokok, katonák és egyéb közalkalmazottak ezrei vándoroltak be Erdélybe, de ez a folyamat nem olyan jelentős, hogy az egyes nemzetiségek közt lényeges számbeli eltolódást okozna. Erdély népességének szaporodási arányszáma azonban általában jóval alatta van a román királyság egyéb tartományai szaporodási arányszámainak s így a magyarság számbeli aránya, ha erdélyi viszonylatban nem is, de a romániai országos viszonylatban annál jobban csökken.

Az erdélyi magyar társadalom osztályainak már a háború előtt sem voltak erős választófalai és e választófalak még inkább letörpültek a nagy változás következtében. Egyik kiváló fiatal szociológusunk szerint az erdélyi magyar társadalom már egyenesen kétrétegűvé egyszerűsödött: az alsóbb néposztállyal, a dolgozók, földművesek, iparosok és kereskedők rétegével szemben „intelligencia“-ként a hivatalnokok, tisztviselők, meg a nevelői és szabad pályákon elhelyezkedett elemek képezik a felsőbb réteget. Ez azonban inkább még csak a derűlátással megrajzolt jövő képe; ma még tagadhatatlanul fennáll a régi osztálytagozódás.

Az erdélyi magyar arisztokrácia és földbirtokos osztály. Szabó Dezső „Az új magyar ideológia felé“ című tanulmányában párhuzamot von a magyarországi és az erdélyi arisztokrácia közt és kimutatja, hogy az utóbbi mindig értékesebb volt a magyarság szempontjából. Az erdélyi arisztokrácia mindig élénken részt vett a közügyekben, egyes családokban évszázados politikai hagyományok gyűltek fel és ennek megfelelően évszázados politikai rutin is fejlődött ki. Amíg Magyarországon az ősi, Habsburg-

kor előtti arisztokrácia jobbára kipusztult a folytonos függetlenségi harcokban és a kihalt családok helyét részben idegen származású elem foglalta el, addig az erdélyi főnemesség — kevés kivételtől eltekintve — évszázadok óta ugyanazokból a tiszta magyar családokból áll. Magyarországon az arisztokrácia nagy része a bécsi udvar büvkörébe szédült s a középnemesség volt az az elem, amelyre az utolsó három évszázadban a nemzeti érzés és a nemzeti közélet támaszkodott. Erdélyben az önálló fejedelemségnek, majd később a kormányzéseknek államférfiait a főnemesség adta. Ez a hagyományos közéleti szereplés folytatódott a parlamentáris korszakban is és nem szorítkozott kizárólag a politikára, hanem a közgazdasági működéstől kezdve kiterjedt a társadalmi életen, az irodalmon és művészetben át a legelvontabb tudományosság műveléséig, vagy legalább is tettel és pénzzel való buzgó támogatásáig. Az erdélyi arisztokráciában a plutokratikus vonás teljesen hiányzik, alig van közte olyan család, amely előbb szerezte volna vagyonát s azután vált volna vagyona alapján főnemessé. Eredetére nézve ez az arisztokrácia katona- és hivatalnoknemesség. Amíg a magyarországi mágnás-családok előszeretettel házasodtak össze az idegen, elsősorban az osztrák és cseh arisztokráciával, addig az erdélyi főrangú családok az idegen arisztokrácia helyett inkább az erdélyi magyar középnemes családokkal házasodtak össze. Így az erdélyi arisztokrácia vérben és érzésben magyarabb maradt s nem merevült kaszttá, hanem határvonalai szinte észrevétlenül összefolynak a középosztálynak ú. n. gentry rétegével, aminek oka részben a szerényebb vagyoni viszonyok is voltak, de részben az is, hogy egyes főrangúnak számított családoknak nem volt főnemesi címük, sőt egyenesen visszautasították azt.

A nagy változás azon a területen, amely Romániának jutott s amelyet tágabb értelemben Erdélynek számítunk, az erdélyi arisztokrácián kívül, különösen a határszéli részen, ú. n. „magyarországi“ mágnásokat is talált. Ezeknek a családoknak azonban alig volt gyökerük ebben a földben, legtöbnyire magyarországi birtokaikon laktak, az erdélyi birtokot jószágigazgató, intéző kezelte, ők maguk néha évekig, sőt évtizedekig sem látogattak el. A gyökértelen fát a nagy vihar természetesen kidöntötte, a román agrárreform, a tartósan távollevők, az úgynevezett absentisták birtokait teljes egészükben kisajátította, a maradék belsőséget, épületeket, felszerelést és egyéb vagyont a tulajdonos likvidálta, \$ így ezen a területen a régi birtokosnak jóformán csak az emléke maradt meg. Alig egy-két ebbe a kategóriába tartozó nagybirtokos van még itt, az is töbnyire teljesen visszavonultan él a maradék birtokon.

Az igazi bennszülött erdélyi mágnás, egyes, a múltban politikailag nagyon exponált személyeket kivéve, kitarzott az ősi földön, amelyet azonban jórésztben kihúzott alóla az agrárreform. Hogy mennyi volt ennek az osztálynak a vesztesége, azt külön megállapítani nem lehet, csak általában az erdélyi magyar földbirtokososztály veszteségét lehet kiszámítani, azt is csak hozzávetőlegesen. Egy, az erdélyi agrárreformmal foglalkozó szakmunka, Dr. Oberding József György könyve 2,718.146 holdban számítja ki az erdélyi magyarság veszteségét, amely holdanként! 15.000 lei átlagár mellett 40.772,190.000 leit tesz ki.

Hogy az erdélyi magyar nagy- és középbirtokososztály veszteségét özekből a számokból kiszámíthassuk, le kell számítanunk azt a 402.439 holdat, amelyet ugyanezen munka adatai szerint a magyar egyházaktól kulturális intézményektől, a telepesektől és a Csíki Magánjavakból sajátítottak ki s az így megmaradt 2,315.707 hold és annak a fenti kulcs szerint számított ellenértéke 34,736.605.000 lei képezné a nagy- és középbirtokososztály veszteségét, amely pengőben kb. 1.157,863.500 pengőt tesz ki. Ebben az összegben azonban még nem szerepelnek azok a károk, amelyeket az évekig tartó kényszerbérlet, a gazdasági üzem csökkentésével járó felszerelés-elkötvyavetyélések okoztak. Az erdélyi földbirtokososztály e hatalmas veszteség dacára sem vesztette el rugalmasságát és tetterejét. Az agrárreform okozta veszteséget azzal igyekezett pótolni, hogy birtokára új mezőgazdasági gépeket állított be, ipari növények termelésére tért át, tejgazdaságot állított fel, azonkívül kereskedelmi és ipari vállalkozásokba kezdett. Ezek a kockázatos vállalkozások természetesen a szakértelem hiánya miatt igen gyakran balul ütöttek ki s az Erdélyben fokozottan érezhető gazdasági válság a mezőgazdasági termények árának csökkenésével és a magas kamatláb mellett jobban hozzájárultak a földbirtok eladósodásához, mint a régi nagyúri kedvtelések. Ebből az eladósodásból a konverziós törvények mentették meg az erdélyi földbirtokososztály nagy részét. Ez a természeténél fogva konzervatív, tehát a magántulajdon szentségének alapján álló osztály a mai polgári Európának a magántulajdont a legenergiusabban korlátozó, szocialista ízű törvényét volt kénytelen igénybe venni, hogy a fojtogató adósságok hínárjából kimeneküljön. Az anyagiilag éppen legjobban álló, legtakarékosabb elemeire azonban egyben nagy csapást is jelentett a konverzió, mert tönkretette az erdélyi bankok nagy részét, ahol mint betétesek, részvényesek, vagy mint igazgatósági tagok érdekelve voltak.

Az erdélyi arisztokrácia igyekezett alkalmazkodni az új viszonyokhoz, életmódját, igényeit leszállítani, hasznos igényeiről sajnos gyakran előbb mondott le, mint a kevésbé hasznosokról. Pl. éveken át a vagyonosabb parasztfiúk mellett a legfényesebb erdélyi történelmi nevek viselőivel találkozhattunk a román hadseregben, akik az önkéntest jogról lemondva, mint közönséges „schimbas“-ok szolgáltak s így el volt zárva előlük az a lehetőség, hogy tartalékos tisztek lehessenek. (A schimba^f a román lovasságnál s néha a tüzérségnél is az a közkatona, aki saját lovával és ruhájával vonul be, ennek fejében ténylegesen mindössze néhány hónapot szolgál. Ennek a kedvezménynek igénybevételéhez semmiféle iskolai végzettség nem szükséges.) Pedig valaha az apák még arra is nagyon vigyáztak, hogy az ú. n. „jó“ huszárezredekben szolgáljanak, mint önkéntesek.

Az erdélyi arisztokrácia a közszerepléstől a változott viszonyok dacára sem vonult vissza. Az erdélyi magyarság politikai képviseletében, gazdasági életében, társadalmi- és közművelődési egyesületeiben és talán elsősorban irodalmi életében az arisztokrácia megmaradt az élen, tettel és pénzzel mindenütt ott van, ahol szükség van rá. A legfiatalabb korosztályoknál azonban sajnálattal kell már az arisztokrácia hiányát megállapítani a közéletben.

Az erdélyi magyar középosztály. Weis István megállapítja, hogy a magyar középosztály csaknem teljesen azonos a tisztviselőosztállyal. Ennek természetes következménye Erdélyben az volt, hogy a nagy változás ennek a tisztviselőrétegnek nagy részét repatriálásra kényszerítve, az erdélyi magyar középosztályt számban és értékben alaposan meggyengítette. Az elveszett hivatali pozíciókat ez az osztály később sem szerezhette vissza, hiszen a román kormányzat nemcsak hogy pótolja a hiányzók helyét, hanem ma már az uralkodó nemzet kebelében is jelentős intellektuális túltermelésről beszélhetünk. A magyar közhivatalnokok száma jelenleg elenyészően csekély. Pl. Erdélyben az 1936. év végén alkalmazott 859 bíró és ügyész közül 56 volt magyar (6.9%), a 3236 egyéb bírósági tisztviselők közül 619 (19.2%), a 165 közjegyző közül csak 4 magyar (2.4%). A földreform nagyon megnyirbálta a középbirtokot s a nagybirtok megszüntetésével megszűnt a gazdatisztek megélhetési lehetősége is. A mezőgazdaság tehát már alig ad Erdélyben a magyar középosztálynak kenyeret. Az ipari és kereskedelmi élet majdnem teljesen idegen kézen van, a nagy kereskedelmi és ipari vállalatoknál inkább csak rosszul fizetett, alantas állásokban vannak magyarok alkalmazva.

Hasonlóképpen tért vesztett az erdélyi magyarság a szabad foglalkozások terén. Az utóbbi években a romániai egyetemek valósággal ontották a diplomákat. Érmek az intellektuális túltermelésnek következtében, amelyhez az általános gazdasági válság is járult, a kereseti lehetőségek alaposan csökkentek. Az általános létszámszaporodással azonban az erdélyi magyar szabadfoglalkozásúak száma nem tartott lépést, hanem jelentékenyen csökkent. Ezt a csökkenést azonban nemcsak a természetes kihalás és az ú. n. 30 évesek korosztályának Erdélyben annyit emlegetett hiánya okozta, hanem az a körülmény is, hogy egyes nemzetiségek, amelyeket a háború előtt vagy nem tekintettek létezőknek, vagy pedig teljesen beolvadtak a magyarságba, öntudatra ébredtek s egyedeik, akik azelőtt magyarnak számítottak, ma már minden közösséget megtagadtak a magyarsággal. A magyarság térvészését bizonyítják a következő adatok: a régi ügyvédi névsorokon alapuló számításaink szerint Erdély területén 1913-ban 1925 ügyvéd volt, ebből magyar (zsidókat beleszámítva) 1408 (73.14%), román 435 (22.59%), német (szász és sváb) 74, (3.84%) szerb, bolgár stb. 8 (0.41%). Ezzel szemben Dr. Kiss Árpád statisztikája szerint 1935 december 31-én az erdélyi ügyvédek száma összesen 2648 volt, ebből 1265 román, 639 zsidó, 542 magyar, 186 német és 16 egyéb nemzetiségű. A magyar ügyvédek száma az összes erdélyi ügyvédek számának 20.46%-át tette ki. Az orvosokra vonatkozólag az országos adatgyűjtés megfelelő szervezettség hiányában lehetetlen. Így kénytelen vagyok néhány részletadatra szorítkozni: Aradon 1913-ban 57 orvostól 54 magyar (19 keresztény és 35 zsidó) és 3 román. 1935-ig az orvosok száma megkétszereződött: 129-re emelkedett, ebből 22 keresztény magyar, 63 zsidó, 40 román, 3 német és egy szerb. 1930-ban Kolozsvárott kb. 250 orvos közül csak 27 volt magyar. Marostorda megyében 117 orvostól 39 román, 12 német, 24 keresztény magyar és 44 zsidó. Udvarhely megyében 34 orvostól 10 román, 3 német,

10 keresztény magyar és 11 zsidó. Bihar megyében (Nagyvárad, a megyei székváros kivételével) az összes orvosok száma 67, ebből román 22, zsidó 40, magyar 5.

A szabadfoglalkozásúakon kívül a mai erdélyi középosztálynak úgy számban, mint kulturális súlyban jelentős részét képezik az egyházak alkalmazottai, papok, tanárok, tanítók, habár jövedelmüknek megfelelően sokszor inkább a proletárok közé számíthatnék őket. Még a hajdan oly gazdagon dotált katolikus főpapi stallumok jövedelme is igen lecsökkent az agrárreform következtében. A legtöbb papi és tanári javadalmazás alig haladja meg egy-egy jobb munkás, vagy kereskedő-szegéd fizetését.

Ezzel szemben a nagyobb kereskedők és iparosok társadalmilag sokat emelkedtek. A konjunktúra-évek alatt sokan közülök szép vagyonra tettek szert, amelyet a későbbi gazdasági válság esztendeiben is eléggé megőriztek. Ez a tény egyúttal megmutatja az egyetlen menekvés lehetőségét, amely az erdélyi magyar középosztály számára még létezik.

Általában azonban a középosztály anyagilag nagyon lesüllyedt. Lassan, de biztosan csúszik ki kezéből a még megmaradt föld, a városi ingatlan vagyon. A folyamat végpontja a teljes elproletarizálódás. A magyar középosztály sorban adja fel a városokban a több szobás belvárosi lakásokat és költözik kisebb, egy-két szobás udvari vagy külvárosi lakásokba. Ruházkodásban még valahogy igyekszik a felszínen maradni, ezzel szemben az élelmezés az, ahol mind többet és többet von el magától. Nagyrésze heroikus küzdelmet vív az étellel s sokszor a mennyiség-tani törvények valóságos megcáfolásával tartja el magát és családját. Nagy általánosságban kulturális igényeit igyekezett megtartani s a mai erdélyi irodalom és művészet mégis csak erre a gazdaságilag tönkrement rétegre támaszkodik. Az elproletarizálódás azonban ezen a téren is mutatkozik. A könyv, a kép, a hangverseny stb. elérhetetlen olyan ember számára, akinek kenyérre is alig jut. *Úgy-szólván* csak a rádió az, ami a középosztály leszegényedett rétegei és a kultúra közt a kapcsolatot fenntartja. Ezért van a rádió annyira elterjedve, ezért látjuk azt, hogy olyan emberek, akiknek még rendes ruhára sem telik, minden áldozatot képesek meghozni egy jobb készülékért.

Az anyagi lesüllyedésnek csak részben oka az általános gazdasági válság, csak részben oka a kisebbségi helyzet is, de nagyban hozzájárul mindehhez az összetartás hiánya és a bizalmi válság, mely a magyar középosztály és a nép közé bekelődött. Az erdélyi magyarságban hiányzik az egymáshoztartozásnak és annak a kötelességnek érzete, hogy egymásra lévén utalva, egymást támogatni köteles. Az alsóbb osztályok pedig néha valóságos kárörömmel nézik a középosztály pusztulását és támogatják azokat az idegen elemeket, amelyekkel szemben a magyar középosztály különben sincs egyenlő fegyverekkel felfegyverkezve. Pedig bármennyire is divat a magyar középosztály hibáit feltárni, annyi mégis bizonyos, hogy ez a magyar középosztály, ha származásban és gondolatban távol is állt a néptől, nem használta ki embertelenül, nem volt korrupt s nem zsákmányolta ki a népet. A szé-

kely megyékben pedig a művelt magyar középosztály még származásilag is közel áll a székely néphez.

A középosztály anyagi hanyatlásával egy bizonyos kijózanodás járt. A kényszerűség reászoktatta a takarékoságra, az életszínvonal leszállítására még azokat is, akik talán nem is szorultak volna reá. A régi úrhatnamság megszűntével kezdenek eltűnni azok a válaszfalak, amelyek előkelőségi és kevésbé előkelőségi alapon a középosztály keretein belül fennállottak. De közelebb jutott az egész középosztály az alsóbb osztályokhoz is s leomlottak azok a kasztszerű különbségek, amelyek a magyar társadalomnak egész Európában kiváltsága voltak.

A letört, elszegényedett középosztály ma az erdélyi magyarság vezérkara, ebből kerülnek ki a politikai, társadalmi, kulturális, vallásos és egyéb megmozdulások élharcosai. Szomorú jelenség azonban az, hogy a munkában és a harcban mindenütt csak ugyanazokat a személyeket látjuk, ugyanaz a garnitúra szerepel az egyházban, a politikai életben, a társadalmi- és sportegyesületekben s ettől a szereplő rétegtől várják el az anyagi áldozatokat is. Vannak ezzel szemben olyanok, s többnyire éppen a legvagyonosabbak, akik minden alól kivonják magukat s csak maguknak és vagyonuknak élnek, minden rokonérzésük legfőljebb egy többé-kevésbé jóindulatú kritikában merül ki.

A munkás- és földműves-osztályok ismertetése a legnehezebb feladatok közé tartozik. Amíg az előző osztályok tárgyalásánál meglehetősen homogén rétegekkel foglalkoztunk, amelyeket egyöntetűvé formáltak a közös műveltség, a közös társadalmi formák, addig ide egyformán tartoznak a legkülönbözőbb rétegek a nagyváros gyári munkásától kezdve a legeldugottabb havasi falucska juhászáig. Ezek közül a városi munkásság nem képvisel külön szint. A gép, a mindent egyformásító, mechanizáló munka egyetlen nagy szürke tömeggé gyúrta össze egész Közép-Európa ipari munkásságát. A közép-európai munkás, — de talán elsősorban a már eredetileg is heterogén elemekből összemagyarosított magyar munkásosztály, — sokkal internacionálisabb, mint a nyugati ipari államok munkássága, amely inkább megőrizte nemzeti sajátosságait. Oka ennek elsősorban az alacsonyabb anyagi színvonal, a munkásvédelem fejletlenebb állapota, amely a közép-európai államokban a munkást a proletártömeg állapotában tartja a nyugati államok magasabb életszínvonalú munkásával szemben. Amíg a csehszlovákiai magyarság társadalmi rajzának írója elégtétellel állapíthatja meg, „hogy a szlovenszkói magyarság egyes marxista beállítottságú csoportjai sokkal magyarabbak mintsem gondolnánk“ és „a szlovenszkói magyar marxizmust is megérintette és megihlette a nacionalizmus, mint ahogyan már minden európai marxizmus eltávolodott a nemzetköziségtől“, addig az erdélyi magyar munkásság sajnos, erősen elmaradt emögött az európai fejlődés mögött. Az erdélyi magyar marxizmus, még mindig ortodoxán internacionalista és igen kevés érdeklődéssel viseltetik a magyarság életbevágó problémái iránt. Az ez év október havában megtartott „Vásárhelyi Találkozó“ volt az első alkalom, amikor a magyar munkásság ifjabb reprezentánsai először közeledtek az erdélyi magyarság közösségéhez.

Az erdélyi magyar falu. Az erdélyi magyar földművelő nép kizárólagos települési formája a falu. A Nagy Alföld tanyarendszerének mindössze csökevényes nyúlványai találhatók a határszéli megyékben. „A falu“ most már mind kevésbé azonos a községgel, a hivatalos egységgel. A községet a jegyző képviseli, aki legtöbbször nem magyar. Mellette egyre ritkábban van választott tanács, hanem a prefektusi rendelettel felosztatott tanács helyébe az ideiglenes „interimár“ bizottság kerül, amely azonban legalább is az őt kinevező kormány bukásáig véglegesnek mondható. Ezek az interimár bizottságok gyakran a falu népétől idegen, — vagy olyan elemekből verbuválódtak, akiknek a falu előtt erkölcsi hibáik vagy összeférhetetlen természetük miatt nem sok tekintélyük van. Az állami tanító, különösen, ha nem magyar, szintén a „község“ -hez tartozik. A hivatalos községgel szemben áll a „falu“. Ha a magyar lelkész vagy lelkészek (sokszor kis falvakban is több felekezet él együtt) meg tudják találni az igazi kapcsolatot a néppel, akkor ők válnak a falu vezetőivé, akik mellett a tanító sokszor csak alárendelt szerepet játszik. Ha azonban a lelkésznek erre a vezetőszerepre nincsen meg az elhivatottsága, a vezető szerepét a falusi ügyvéd, orvos, vagy gyógyszerész ritkán tölti be, s nincs aki a falut vezetné.

Az erdélyi magyar falu népe a háború óta sokat fejlődött. A háború alatt mint katona sok világot bejárt a magyar paraszt, látóköre tágult, életnívója a katonai szolgálat alatt és főleg a háborút követő konjunktúra-években nagyot emelkedett. A termények árának rohamos csökkenése, az agrárrolló állandó tágulása azonban rövidesen nagyfokú eladósodáshoz vezetett. Az Erdélyi Bankszindikátus kebelébe tartozó magyar pénzüzetek, az 1932. évi konverziós törvény alkalmazásával összesen 1.808,678.650 lei összegű követelést jelentettek be a 20 holdon aluli birtokkal rendelkező kisgazdákkal szemben s kb. kétszeresére lehet tenni azt az összeget, amellyel a magyar kisgazdák a szindikátuson kívül álló pénzüzeteknek és magánosoknak tartoztak. Más számítás azonban csak a székely ségnek 1933 április 10-ig fennálló adósságát 5 és $\frac{1}{2}$ milliárd leire, vagyonát pedig 2-5 milliárd leire teszi, ami a békebeli eladósodottság kétszerese, pedig a békebeli 5% jövedelem helyett ma legfeljebb 2%-os jövedelmet számíthatunk a vagyon után. Az adósságoknak 50—70%-át elengedte a konverziós törvény, miután 2 és $\frac{1}{2}$ éven keresztül moratóriumot élveztek a gazdák. Ez a radikális intézkedés ezután valamennyire talpra állította a kisgazdát, de a Székelyföld lakosságát a nyomorúság ma is nagy tömegekben kényszeríti az elvándorlásra.

Az erdélyi magyar nép nem mindenütt vallásos. Amíg pl. a csíki székely évszázados tradícióként vallásos, addig más helyeken a nép egyenesen vallástalan, különösen ott, ahol a városból kiáramló hatás döntő csapást mért a vallásosságra. Az utóbbi évtizedek nagy eseményei, különösen a gazdasági válság, nem voltak valami jó hatással a magyar népre, amely tulajdonképpen becsületes és erkölcsös. A székely furfangos góbéságai, a székely két esze nem jelent erkölcstelenséget, hanem csak azt, „hogyan cselekvés előtt előbb szereti meggondolni a dolognak mind elejét, mind végét, lehetőleg minden eshető-

ségét“. Az utóbbi időkben azonban sokszor és szomorúan kellett olyan tüneteket tapasztalnunk, amelyek erkölcsi süllyedést mutatnak. A háború, valamint az azt követő évek visszaélései megrendítették a tulajdon szentségébe vetett hitet és mély nyomokat hagytak az erdélyi magyar nép, különösen az ifjúság lelkén.

Sokat ártott az is, hogy az utóbbi két zavaros évtized során az erdélyi magyar nép sok mindenféle népfajjal érintkezett, ami nem vált javára. A székely falvakra jelenleg az a sajnálatos körülmény van rossz hatással, hogy fiai és leányai a régi királyság nagy városaiban kénytelenek munkát vállalni. Az erkölcsi süllyedést mutatja pl. az erdélyi róm. kath. egyházmegye népmozgalmi statisztikája is, amely szerint a római katolikus hiten megkeresztelt gyermekek közül 1927-ben 10.4% 1933-ban már 12.6% törvénytelen volt.

Az erkölcsi romlás szerencsére még nem általános. Vannak még erkölcsileg érintetlen, nagy szigetek, ahol megmaradt a régi jellem s még ha talán a régi erények régi hibákkal is párosulnak, még mindig jobb, mintha a régi hibákat újabb tetéznék.

A falusi nép lakásviszonyai tűrhetőek. A házak építőanyaga a tulajdonképpen Erdélyben a fa, a Mezőségen és az alföldi részeken, sár vagy agyagfal, a jobbmódúaknál a téglá. Többnyire egy konyhaszerű helyiségből és 2 lakószobából állanak, azonban csak az egyiket lakják.

Az étkezés talán valamivel jobb, mint a Nagy Magyar Alföldön» jobban, ízletesebben és gazdaságosabban készítik el az ételleket. A székelyeknél, általában az egész történelmi Erdély területén a kenyér elég ritka, a szegény ember fő- és majdnem kizárólagos tápláléka a tengerilisztből készült puliszka. Az alföldi részeken a szalonna és kenyér képezi a táplálék jelentős részét. Általában a táplálkozás alul marad annak, amit az elvégzett testi munkának megfelelően a szervezet minőségben és mennyiségben megkövetelne.

A hiányos táplálkozás és ruházkodás következtében pusztít a gümőkór. Romániában átlag 600.000 a tuberkulózisban szenvedő és évente több ezerre tehető a halálos áldozatok száma. Az erdélyi magyarságról külön egészségügyi statisztikánk nincsen, de azért biztosra vehetjük, hogy a fentebbi számokból a magyarság alaposan kiveszi a részét. A tuberkulózis mellett a nemibetegségek és az alkoholizmus, illetve következményei apasztják az erdélyi magyar nép lélekszámát. A népbetegségek pusztítását fokozza a falvakon észlelhető orvoshiány: Romániában a falvakban 12.297 lakosra jut egy orvos, míg a városban 528 lakosra.

Az erdélyi népviseleteket a nép meglehetősen megtartotta, sokszor még a városok közvetlen szomszédságában is, s úgyszólván csak a határmenti részeken cserélte fel gyári holmival. Koós Károly szerint csak a székely népviselet képvisel Erdélyben határozott etnográfiai típust. Erdély többi részének magyar népviselete átmenet a székely népviselettől az alföldi felé. Ebbe a határozott jelleg nélküli, vidékenként változó, mégis elég szürke, szintelen etnográfiai területbe ágyazódott be két határozottan elkülönített jellegű színpompás folt: Torockó és Kalotaszeg.

Az EDDIGIEKBEN a tér hiánya miatt meglehetősen hiányos és hézagos rajzát sikerült adnom az erdélyi magyar társadalomnak, csak a legjellemzőbb rétegeit és jelenségeit ismertethettem. Egyes társadalmi rétegek részletes ismertetését teljesen el kellett hagynom, így pl. a kisiparososztályét, amely pedig egyik legfontosabb rétege az erdélyi társadalomnak. Ez a magyarság közéletében is értékes osztály inkább csak átmenet a középosztály és a proletariátus közt. Nem ismertettem továbbá az erdélyi magyarság gazdasági és szellemi életét, különböző intézményeit sem, mert ez túlhaladta volna e szerény tanulmány kereteit. A rajz, amelyet az erdélyi magyar társadalomról adhatunk, nagyon szomorú, az állandó hanyatlás jeleit mutatja. Remélhető azonban, hogy ez csak az uralkodó népből a kisebbséggé való átalakulás szükségképpen velejárója volt, amely a kisebbségi helyzethez való teljes hozzáidomulás megtörténtével és az erdélyi magyarság politikai helyzetének javulásával meg fog szűnni s az erdélyi magyarság úgy számban, mint gazdasági és szellemi erőben ezentúl gyarapodni fog.

Irodalom. Hantos László: A csehszlovákiai magyarság. Megjelent a kolozsvári „Hítel“ 1936. évi 4. számában. — Dr. Sulyok István és Dr. Fritz László: Erdélyi Magyar Évkönyv 1918—1929. Kolozsvár, 1930. — Dr. R. Szeben András: „Transylvania népmozgalma“. Megjelent a „Hítel“ 1936. évi 2. számában. — L. Venczel József: Új magyar intelligencia. „Erdélyi Tudósító“ Kolozsvár, 1935. 140 old. — Oberding József György: Az erdélyi agrárreform. Kolozsvár, 1930. — Dr. Kovács Árpád: Bírák, ügyvédek és egyéb igazságügyi alkalmazottak nemzetiségi megoszlása Erdélyben, 1936 november 1-én. „Magyar Kisebbség“ 1937. évi 4. sz. 124 old. — Dr. Kovács Árpád: Etnikai aránytalanság a közjegyzői kamarákban. „Magyar Kisebbség“ 1937. évi 5—6. sz. 158 old. — Dr. Kiss Árpád: A romániai magyar ügyvédek. Megjelent a „Magyar Kisebbség“ 1936. évi 15—16. számában. — Dr. Parádi Kálmán: Az erdélyi magyar orvosi jövő. „Erdélyi Fiatalok“ 1930 márciusi szám 35 old. — Dr. Jancsó Béla: Az orvosi pályaválasztás akadályai. A „Fiatalok“ 1936. évi II. száma. — Dr. Bódis Gáspár: Bihar megye egészségügyi adatai. A „Fiatalok“ 1937. évi 2. szám, 19 old. — Viski Károly: Erdély népe. „Magyar Szemle“ 1934 októberi szám, 250 old. — Dr. Gyárfás Elemérnek a Szenátusban 1932 szeptember 13-án elmondott beszéde. — Dr. Molnár Dénes: A székelység nemzeti vagyona és adóssága. „Erdélyi Fiatalok“ 1934. I. szám, 15 old. — Pálffy János: A serdülő falusi ifjúság lelkivilága. Erdélyi Tudósító. 1932 április 16-i sz. 295 old. — Albrecht Dezső: Az Építő Erdély. Megjelent „Hítel“ 1936. 1. számában, 15 old. — Dr. Demeter Jenő: Fontosabb népegészségügyi feladatok. „Erdélyi Fiatalok“ 1931 május—júniusi szám, 96 old. — Dr. J. B.: Egészség nélkül elpusztul a művelt és gazdag nép is. „Fiatalok“ 1937. évi 2. szám. — Kós Károly: Három népviselet. Megjelent a „Helikon“ 1935 júniusi számában, ii old. — Albrecht Dezső: Az erdélyi magyar főiskolai hallgatóság. Erdélyi Magyar Évkönyv. Kolozsvár, 1930. 102 old.

PARECZ GYÖRGY